

Calluna

33(3) 2016

Calluna

Utgiven i samarbete mellan

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING och
BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

ÅRG. 33 2016 NR 3
ISSN 2000-2335

Redaktör: Birgitta Herloff   Ansvarig utgivare: Gösta Börjeson

Redaktionskommitté: Eva Andersson, Evastina Blomgren, Michael Johansson, Erik Ljungstrand

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Plusgiro: 482 38 80-2   Årsavgift: 150 kr

Adress: c/o Studieförbundet Sjuhärad
Yxhammarsgatan 8-10   503 31 Borås

Hemsida: <http://vbotaniskaforening.se>

E-post: info@vbotaniskaforening.se

STYRELSE:

Ordf: **Gösta Börjeson**
Dammgatan 10   566 32 Habo
036-40611 / 0705-957096
gosta.borjeson@telia.com

V ordf: **Lennart Sundh**, SUNDH MILJÖ
Odengatan 24   521 43 Falköping
0709-667959 hem: 0515-16759
sundh.miljo@telia.com

Sekr: **Ulla-Britt Andersson**
Tingvallavägen 3   461 32 Trollhättan
0706-459333   carin.u-b.andersson@telia.com

Kassör: **Olof Janson**
Kårtorp 1   533 97 Götene
0511-53026, 53016 / 0705-690386

Övriga: **Michael Johansson**
Bodagatan 27   507 42 Borås
0704-552247 / 0723-184581
ambrosia20@live.se

Pontus Johansson
Varvhult Lilla Björket   504 91 Sandhult
0700-987182   pontus.e.johansson@hotmail.se

Peter Laudon
Ryttaregårdsv. 14   532 73 Varnhem
0511-60586 / 0706-520911
peterlaudon@telia.com

Birgitta Lindqvist
Forbondegatan 27   462 41 Vänersborg
0701-736214   birgitta.lindqvist97@gamil.com

Erik Ljungstrand
Järkholmsvägen, pl 614   436 56 Hovås
0708-559628

Enar Sahlin
Box 3   438 05 Hindås
0301-10848 / 0706-604919
enar.sahlin@telia.com

Rapportmottagare: Lennart Sundh

Floraväktarsamordnare: Michael Johansson, Enar Sahlin

Exkursjonskommitté: Peter Laudon, Erik Ljungstrand,
Birgitta Lindqvist

Hemsidesansvarig: Lennart Sundh

Botanik i Väst-ansvarig: Lennart Sundh

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Plusgiro: 52 41 55-9   Årsavgift: 150 kr

Adress: Botanhuset
Box 461   405 30 Göteborg

Hemsida: <http://www.bfig.se>

E-post:

STYRELSE:

Ordf: **Aimon Niklasson**
Trolltjärn 18   436 40 Askim
031-261378 / 0736-254461
aimon@bahnhof.se

V ordf: **Staffan Wall**
Gibraltargatan 44   412 58 Göteborg
031-160560 / 0766-346240
wall@chem.gu.se

Sekr: **Erik Ljungstrand** (se vänsterspalten)

V sekr: **Kenneth Bergerson**
Karduansmakareg. 26   415 07 Göteborg
031-266637 / 0707-872415
kennethbergerson@gmail.com

Kassör: **Sören Svensson**
Båtsman Gräs g. 11   422 57 Hisings Backa
031-523865 / 0703-222403
soren.svensson@mbox303.tele2.se

Övriga: **Ragnild Crawford**
Önneröd 150   442 72 Kärna
0303-226123 / 0730-228517
ragnild.neil.crawford@gmail.com

Claes Gustafsson
Storesandsvägen 7   430 82 Donsö
0703-210641
claes.gustafsson@bioenv.gu.se

Enar Sahlin (se vänsterspalten)

Börje Wernersson
Heljeredes Byväg 13   428 36 Källered
0737-255678
borje.wernersson@gmail.com

Floraväktarsamordnare: Michael Johansson, Enar Sahlin
Exkursjonskommitté: Eva Andersson, Kenneth Bergerson,
Erik Ljungstrand

Eftersitskommitté: Stina Andersson, Eva Falk, Eva van
Odijk

Hemsidesansvarig: Aimon Niklasson

Botanik i Väst-ansvarig: Börje Wernersson

Ordföranden i VBF har ordet

Gösta Börjeson

Dammgatan 10, 566 32 Habo, gosta.borjeson@telia.com

Botanikvänner!

Det är mitt i den hetaste sommarvärmen i juli. Större delen av floran är redan överblommad och ett antal intressanta fynd är gjorda i landskapet även denna säsong. En del dyker upp lite längre fram i tidskriften. Vi har arbetat intensivt med vår exkursionsguide och har nu kommit en bra bit på väg. Fortfarande behöver vi hjälp med att göra kontroller på några objekt. Anmäl dig gärna till Lennart och gör en insats på något av det som återstår. Förhoppningsvis kan vi bli klara under året.

Aktiviteten i vår facebook-grupp är hög. Allehanda spörsmål avhandlas och många även utanför vårt område deltar. Det tyder på att den fyller en uppgift och är omtyckt i en vidare krets, inte bara geografiskt utan också ämnesmässigt. Det är roligt och en stor eloge måste ges till Börje som initierat detta. Det kan absolut stimulera botanikintresset. Nu är det upp till oss att fånga upp det i våra föreningar.

Ny litteratur om botanik är alltid spän-

nande. Jag har stimulerats av den trevliga och lättsamma *Upptäck blommornas värld* av Eva Stenvång Lindqvist och Margareta Edqvist. Den ger en allsidig introduktion till botaniken och leder den intresserade vidare.

En guide till Ölands växtvärld har jag själv använt i år vid besök på den fagra ön. Trevliga inledningsartiklar om naturtyperna följs av exkursionsmål med tydliga kartor och förslag till rundvandringar förbi spännande arter. Små faktarutor ger lite extra information runtomkring.

Gotlands flora i två band av Bo Göran Johansson, Jörgen Petersson och Gun Ingmannsson ger en fantastisk översikt över hela öns växter från de äldsta uppgifterna till dagens förekomster. Massor av bilder och tydliga utbredningskartor berikar texten. Trots ett svårhanterligt format är den mycket läsvärd rakt igenom, även växtförteckningen. Trevlig sommarläsning!

Botaniska Föreningen i Göteborg

Program för perioden september 2016 - februari 2017

Torsdag 29 september kl 19: Alger, havets gräs – i stort och smått. *Angela Wulff*, professor i marin ekologi, visar bilder och berättar om sin fascination för alger, i dagligt tal kallad ”tång”, men där många är små, mycket små....! Trots att vi lever vid västkusten är kunskapen om våra alger och dess spännande liv ganska ”bortglömt” i vår vardag. Med detta föredrag vill vi ändra på detta. Alger är ingen enhetlig grupp och en försiktig uppskattning lutar åt ca 72000 arter. Alger har gemensamt att de, liksom växterna, får sin energi från solen och denna energi utnyttjar de i sin fotosyntes och tillväxt. Ungefär hälften av den globala primärproduktionen som kan översättas till syrgasproduktion, har sitt ursprung i haven. Alger är också basen i havets näringsväv – utan alger, ingen fisk. Alger kan leva i allt från tropiska hav och öknar till polarhav och till och med inuti havsis. Angela berättar också om hur de kan användas i ”människans tjänst”. Eftersits till självkostnadspris (50 kr), med obligatorisk föransökan till Stina Andersson (031-55 10 24, 0702-912349) senast 26 september. Om du får förhinder måste du lämna återbud!

Torsdag 27 oktober kl 19: Växter jag mött. Alla *medlemmar i BFiG* är denna afton varmt välkomna att dela med sig av årets fynd och botaniska upplevelser från när och fjärran. Du kan ta med dig digitalfoton, dior eller pappersbilder, herbarieark eller konvolut för att visa dem för oss andra. Du kan berätta om goda minnen, framföra ”allmänna funderingar” eller delge tips på intressanta utflyktsmål. Anmäl dig gärna till vice sekreteraren redan några dagar i förväg, så att han kan planlägga kvällen på bästa sätt. För dig som planerar att visa digitala bilder gäller att dessa helst bör föreligga i ”rent” JPEG-format, vara tvåsiffrigt numrerade (“01.jpg”, “02.jpg” o.s.v.), ej större än 3 MB, samt lämnas in till ordföranden (helst på ett USB-minne) senast tisdag 25 oktober, för att kontrollera att allt fungerar.

Onsdag 2 november kl 19: Bestämningskväll. *Föreningens medlemmar* hjälps åt att bestämma kärlväxter som inte fått något namn under året eller där man vill diskutera fynden. Tag med belägg eller foton som ni undrat över eller kom bara för att lyssna eller dela med dig av dina kunskaper. ”Knytkalas” för de som vill.

Torsdag 24 november kl 19: Nya böcker om lavar och mossor. Vi får höra *Svante Hultengren* berätta om två nya fältfloror som delvis bygger på äldre föregångare nämligen Mobergs fältflora om lavar och Hallingbäckes fältflora om mossor, båda illustrerade av Holmåsen. Dessa floror är nu till stor del omarbetade och med nya bilder delvis tagna med helt ny teknik. Svante har nu bidragit förutom med bilder till lavfloran också genom att se till att böckerna blivit tryckta. Svante kåserar om böckernas tillkomst och visar bilder ur böckerna.

Torsdag 15 december kl 19: Gästriklands flora. *Peter Ståhl* (Ordförande i Gästriklands Botaniska Förening och floraprojektets ledare) berättar om den första floran över Gästrikland (kom ut i maj 2016 och kan rekvireras från Svensk Botanisk Förening). Tjugofem års metodiskt och ideellt arbete av ett 50-tal inventerare har resulterat i ett praktverk på 768 sidor. Floran innehåller cirka 400 foton och teckningar och cirka 700 utbredningskartor över ett urval av landskapets växtarter och är baserade på inventering av 200 inventeringsrutor (5x5 km) och gedigen genomgång av herbarier av belägg tagna i landskapet över lång tid. Som andra landskapsfloror är denna ett viktigt tidsdokument över växter, dess miljöer och historia. Floran beskriver till exempel att ett 40-tal växtarter kom in i Sverige via hamnen i Gävle, bland annat strimsporre, råttsvingel, kanariegräs och ruccola. Boken tar även upp växter som försvunnit till följd av upphörd linodling i början av 1900-talet (till exempel linsnärja). Eftersitts till självkostnadspris (50 kr), med obligatorisk föranmälan till Stina Andersson (031-55 10 24, 0702-912349) senast 12 december. Om du får förhinder måste du lämna återbud.

Torsdag 26 januari kl 19: Odling av vilda växter – 10 års erfarenheter. *Börje Wernersson* berättar om hur han under drygt tio år har odlat upp en del av sin trädgård på landet (cirka 300 m²) med i huvudsak vilda växter. Merparten av detta arbete har skett genom fröförökning med högst varierande framgång. Börje kommer att med stor entusiasm berätta om olika tekniker (bland annat skapande av olika växtmiljöer) och om naturens nyckel när det gäller etablering och överlevnad för en rad olika växter.

Torsdag 23 februari kl 19: Det botaniska Tjörn. *Ingemar Jonasson* kåserar och visar bilder från platser och växter som etsat sig fast i minne och på ”plåtar” ofta med koppling till vilken geologi som bildar underlaget till härligheten och om floraförändring i kulturlandskapet över tid.

LOKAL för våra föredrag är, om inget annat anges, Botanhusets (f.d. Botaniska institutionens) föreläsningssal på Carl Skottsbergs gata 22 B i Göteborg. Tyvärr går det inte att ställa upp husets entrédörr i samband med mötena, men någon medlem kommer att finnas i närheten av entrédörren för att släppa in dem som kommer i tid. Om du skulle råka bli försenad till ett föredrag kan du knacka på föreläsningssalens bakre fönster (gå uppför backen till vänster från entrén), så kommer det snart någon som öppnar för dig.

ALLA är välkomna till föredragen härövan, vilka arrangeras av Botaniska Föreningen i Göteborg, även de som (ännu) endast är medlemmar i Västergötlands Botaniska Förening, liksom vänner och bekanta till medlemmarna. Vi samarbetar dessutom med Studieförbundet.

FONDMEDELSANSÖKNINGAR FÖR ÅR 2017. Alla medlemmar i föreningen kan ansöka om penningmedel ur ”Harald Fries’ och äldre medlemmars fond” för ”Botaniska undersökningar, främst avseende Västsveriges flora”. Ansökan skall senast den 15 januari 2017 ha inkommit till: Botaniska Föreningen i Göteborg, Box 461, 405 30 Göteborg. Ansökan skall innehålla en kortfattad beskrivning av projektet jämte en beräkning avseende dess sannolika kostnader; för de projekt som tidigare har beviljats medel skall dessutom en redogörelse för hur dessa använts bifogas.

Botaniska Föreningen i Göteborg och Västergötlands Botaniska Förening Exkursionsprogram för vegetationsperioden 2016 (del 3)

För exkursionerna gäller följande:

- Deltagande i exkursioner bör anmälas, om ej annat anges, till *Kenneth Bergerson* (031-266637). Uppge vilken exkursion, namn, telefonnummer och eventuell tillgång till bil. Om du inte anmält dig minskar möjligheten att få plats i bil för vidare transport. Bilburna bör *alltid* anmäla sig, för planeringens skull, samt om möjligt infinna sig vid den första samlingsplatsen (om de är flera). Endast de som är anmälda kan informeras om sena ändringar i programmet, eller i det fall exkursionen skulle ställas in. Anmäl dig helst inte mer än en vecka i förväg – det blir så svårt att hålla reda på.
- Fältklädsel, inklusive stövlar, rekommenderas (om ej annat anges). Glöm ej luppen!
- Tag med matsäck (även på kvällsexkursionerna, om du så önskar).
- Samlingstiderna avser tid för avfärd, så var på plats i tillräckligt god tid innan.
- Samåk i största möjliga utsträckning. På många lokaler är parkeringsmöjligheterna mycket begränsade.
- Ersättningen till bilägaren är 18 kr per mil, vilken insamlas bland medföljande passagerare, om ej annat har överenskommits.
- Eventuella frågor ställs till *Eva Andersson* (031-583141), *Kenneth Bergerson* (031-266637) eller direkt till exkursionsledarna.

Söndag 2 oktober: Mossor i **Östra Öxared**, Halland, samexkursion med Hallands Botaniska förening. I maktigt mosstempo strövar vi ett par timmar i naturskönt belägen lövskogsterräng vid Öxared i Förlanda socken söder om Lygnern. Vi börjar med att gå ner i bäckravinen vid västgötagränsen och bland annat titta på de vackra bestånden av strutbräken och dunmossa. Vidare efter gränsbäcken ner till Lygnernstranden och sedan upp genom bokskogen under fortsatt mossletande. Turen blir nog inte längre än 1,5 – 2 km men stövlar rekommenderas då det säkert är blött på sina ställen. *Jan Kuylenstierna* leder vandrigen med bistånd av *Kjell Georgson*. Samling där Tostaredsvägen passerar läns- och landskapsgränsen (RT 90: 1291060, 6375990) kl. 10:00. Kontaktperson: *Jan Kuylenstierna*, 0730-630049. Samling Botanhuset, Göteborg kl 09:00. Anmälan senast 30 september (Gbg) till *Kenneth Bergerson* (031-266637).

Lördag 8 oktober: Jordstjärneexkursion, heldag med *Olof Janson*. Vi tittar på sex jordstjärnearter (fransad, fyrflikig, kam-, kant-, krag- och rödbrun jordstjärna) inom 200 x 600 meter i kalkbarrskog i **Forshems socken**. Sedan besöker vi jordstjärnerik kalkbarrskog på Kinnekulle. Därefter följer några intressanta jordstjärnelokaler i trädgårdar i grannskapet. Vi avslutar med Sveriges största lokal för hårig jordstjärna under almar och askar vid Egby kyrka. Samling Botanhuset kl 7:45 eller vid Forshems kyrka kl 10:00. Anmälan senast 6 oktober till *Olof Janson* 0705-690386.

Lördag 15 oktober: Lavexkursion. *Staffan Wall* tar oss med på en vandring kring Marstrands fästning och till havets klippor för att se på kalkgynnade lavar vid fästningen, klippor med *Collema* och *Leptogium* och förhoppningsvis även *Leptogium magnussoni* uppkallad efter känd lavforskare från Göteborg. Mussellav *Normandina pulchella* finns också i området. Avslutning längs strandklipporna med dess speciella lavflora. Samling Botanhuset kl 09:00 eller vid färjan över till Marstrand senast 10:00. Anmälan senast 13 oktober.

Torsdag 16 februari 2017: En "vinterinkursion" genom **Växthuset** i Botaniska Trädgården med *Mats Havström*. Om du har längtat efter att få skåda "något grönt" under den långa, mörka vintern så är detta rätt tillfälle. Ett flertal exotiska växter från varmare länder borde blomma som bäst, inte minst "kuddvivorna" ur släktet *Dionysia*. Samling vid växthusentrén kl. 18:00. Anmälan senast 13 februari.

Ett knippe lokalanknutna "limerickar"

På tur nära **västgötagränsen**
vi njuter av mosskompetensen
vi får oss till livs.
Det gör att vi trivs
med mossorna och med existensen.

En stjärna i jorden i **Forshem**
kan glädja var nyfiken medlem.
Men inte så bra
i svampkorgen ta
ty rödlistad är den och görslem*.

* det vill säga oätlig

På **Marstrand** vi kollar på lavar,
kring fästningens murar vi travar,
får se mången art
och kanske nå't rart
när vi över klipporna snavar.

En kväll i **Botaniskas växthus**
i otålig väntan på vårljus
en kudde ger tröst
i vintriga bröst
och aning om vårvind och trädsus.

Birgitta Herloff

Exkursion på Koster

Birgitta Lindqvist

Forbondegatan 27, 462 41 Vänersborg, birgitta.lindqvist97@gmail.com

Fredagen den 8:e juli samlades vi förvåntansfulla vid norra hamnen i Strömstad för att per Kosterbåt ta oss till Ekenäs på Syd-koster. En del kom med tåg, men de flesta med bil och några skulle sluta upp på Koster. Båten avgick kl 11:00. Turen skulle ta cirka 35 minuter. Molnen skingrades och solen värmdes skönt. Väl framme vid Hotell Koster på Ekenäs och efter inkvartering åt vi vår medhavda lunch i parken. Vi blev 21 personer inklusive vår exkursionsledare Evastina Blomgren.

Äntligen var det dags för en blomster-runda. Vi skulle göra en tur till den gamla bohusslinden och vidare till Rörviks strand. Det blev många stopp längs vägen för att bland annat titta på knytling, nattglim, västkustros (EN), nässelklocka, stor fetknopp, norskoxel och rödkörvel. Väddklint blommade vackert överallt. Evastina visade på skillnader mellan väddklint och rödklint samt backlök och sandlök. I närheten av en trädgård växte en vacker knippejlika som vid närmare titt visade sig vara en blodnejlika. I skogsbrynet växte blåhallon, darrgräs, blodnäva och korskovall (NT). När vi kom fram till den gamla bohusslinden (CR) kände vi på dess ludna blad. Bohusslind är en av Sveriges allra sällsyntaste växter med endast fem förekomster som anses spontana. En av dessa är just denna bohusslinden på Ekenäs. Fantastiskt! Linden är det träd som blommar sist hos oss, i slutet av juli. Under trädet växte mattram och blåsippeblad.

Vidare genom skogen tittade vi på en del vanliga gräs samt den vrånge men vackra vildkaprifolen (vrivrånge) som är Bohusläns landskapsblomma. En lian som vrider sig motsols runt andra växter. Där skogen tog slut lyste små vita blommor i gräset av vildlin och knutnarv.

Vid Rörviks strand fann vi sandrör, slätterfibbla (VU), saltarv, marviol, sandtimotej (VU) och strandkål. Just strandkål har köttiga blad med ett vaxskikt som hjälper växten att hålla kvar sitt vatten vid torra sandstränder. Här blev tillfälle till eftermiddagsfika och enstaka bad. Att vi befann oss i närheten av grannlandet förstod man när mobilen plingade till och hälsade "Välkommen till Norge".

På tillbakavägen genom en annan skogsstig såg vi mängder av ormbär. Där växte även det vackra gräset lundelm och några exemplar av lundbräsma.

När vi kom tillbaka till Ekenäs gjorde vi ett besök på Naturum, Kosterstolt-het. Vi såg bland annat en film om livet i Kosterhavet. Mycket intressant! Kosterhavets nationalpark invigdes 2009 och är Sveriges första marina nationalpark. I det djupa, kalla och salta Kosterhavet lever cirka 6000 arter och här finns landets enda korallrev.

På kvällen blev det mat på restaurang Röken och efter det samkväm för att summera dagen. Mycket trevligt! Det blev också bestämt att tidigarelägga Nordkosterexkursionen till morgondagen för att bättre hinna med utan stress.

Exkursionsledaren Evastina Blomgren och några av deltagarna på en solig strand

Foto: Birgitta Lindqvist

Dag två var det skönt att få sova ut. Båten till Nordkoster skulle avgå kl. 11.05. Vi hade god tid på oss för en stadig frukost på Hotell Koster med anor från 1905. Mycket fräsch, riklig och god frukostbuffe! Vi ordnade också med dagens lunchpaket.

När vi efter båtresan gått iland på Nordkoster gick vi i riktning mot Basteviken. Vi tittade bland annat på klätt i frö (CR), skuggnäva, sandvita och storven. Vid stranden växte fältmalört, sandstarr, sodaört och strandbeta. Riktigt glada blev vi när Evastina hittade den starkt hotade

sandmållan (EN). I närheten växte stolt trampört och rikligt med strandskräppa. Eva hittade också ett mycket vackert exemplar av källgräs (VU) i blom. I en bergsskrevla växte en idegran.

Men nu var vi på väg mot Valnäsbukten och helgens höjdpunkt, nämligen den mycket sällsynta BOHUSRANUNKELN. Den förekommer endast på några av Kosteröarna. Arten kommer ursprungligen från Nordamerika. Första fyndet i Sverige gjordes 1918. En mycket vacker och söt liten blomma med gula/ljusgula kronblad. Den växte nära vattnet tillsammans med

sumpförgätmigej och dvärgarun. I vattnet växte borstnate och rikligt med hästsvans. En liten bit bort fanns smultronklöver i närheten av det stora klapperstensfältet. Här passade det utmärkt med en lunchpaus.

Över stock och sten vandrade vi långsamt tillbaka och fick samsas med flåsande löpare i tävlingen "Runt Nord" som just gick av stapeln denna dag. På hemvägen såg vi kustruta och ängshavre. Det blev också några stopp på den långa promenaden för att vänta in alla. Att vara 93 år hindrade inte Anna-Lisa att hänga med. Vid ett stopp passade några på att klättra upp till Kosterfyrarna på Högen för att få en vidunderlig utsikt. Vid klart väder (som denna dag) kan man se ända till Väderöarna, Norges kust, Strömstad och klapperstensfältet på västra sidan av ön.

Väl framme vid linfärjan mot Sydkoster var det kö för att lösa biljetter, à 10 kr. Färjan tog endast 12 personer åt gången så vi fick vänta in alla på andra sidan. Efter väntan och visst glassätande traskade vi vidare längs Sydkosters norra strand. Där fick vi se den välkända och starkt hotade "kostertisteln", martorn (EN). Vi såg även stallört (VU), fjällkåpa, fjällgröe, kustarun, svartbräken och strandvial.

Martorn

Foto: *Eva Andersson*

Prickstarr

Foto: *Eva Andersson*

Efter en lång dags vandring, 1-1,5 mil, var vi ganska trötta allihop. Det blev ändå ett besök på restaurang Röken och ett kortare samkväm uppe i vår hotelllägenhet. Härligt trötta efter en lång dag gick vi nöjda till sängs.

Den tredje dagen startade från hotellet och vidare söderut mellan klippor och båthamn. Vi tittade bland annat på skelört, getapel, krissla, gul sötväppling och strandrödtoppa. På en klipphylla växte den sårbara prickstarren (VU). Med hjälp av lupp letade vi efter de typiska prickar som finns på frukterna. De var lättast att upptäcka på gamla exemplar. Senare vid skogsstigen såg vi utblommade tvåblad, getrams, kungsmynta och rött oxbär. På ett berg i närheten var det dags för fika. Enligt Evastina skulle där finnas hällebräken. Gunilla hittade ett exemplar.

Vid strandängen växte glasört, agnsäv, smultronklöver, rörsvingel och ormtunga. Vi fick också tillfälle att jämföra kärrsälting med havssälting. Vi forsatte längs en stig för att leta efter en klippoxel uppe längs berget. Ingvar fick vara bergsget och fann den en bit bort.

Vi traskade vidare mot Kilesand. På vägen dit fann vi grenrör. Ett gräs, som just som namnet anger grenar sig. Väl framme vid den långa badstranden Kilesand fick i uppdrag att söka efter bågstarr. Varma soliga dagar brukar här finnas fullt av solande badgäster. Men idag var det mulet och inte lika varmt. Endast någon enstaka entusiast. Bra för oss! Nu kunde vi leta ostörda. Och mycket riktigt, där växte några exemplar. Det var Kenneth som hade falkögon. Så roligt! I närheten av stranden växte fjällkåpa, blåsstarr, sandtimotej och harmynta. I

sanden hittade vi strandkvickrot efter noga tittande med lupp och flora. Kul! I gräset efter stranden växte rikligt med backnejlika i olika nyanser.

Så var det då dags att traska tillbaka till hotellet. Innan dess ett glasstopp vid Kostergården. Vi genade genom skogen. Där blev Klas nästan omkullsprungen av ett förbihoppande rådjur. Hu, så nära.

Tillbaka efter ytterligare en härlig dag och i väntan på Kosterbåten fikade en del på hotellet. Andra åt rester av sin matsäck. Därefter kom regnet! Men vad gjorde det? Vi var ju klara med exkursionerna!

Sammanfattningsvis har det varit en toppenhelg! Bra väder, trevligt sällskap och bra ledning av Evastina i behagligt tempo. Många arter har vi sett, jag kan inte nämna dem alla. Och en hel del rödlistade. Kosteröarna är ett fantastiskt landskap med vacker natur och över 600 arter.

Exkursionsdeltagare på en Kosterstrand

Foto: Birgitta Lindqvist

Örlaven vid Storåns mynning i Lygnern

Staffan Wall (text och foto)

Gibraltargatan 44, 412 58 Göteborg, wall@chem.gu.se

Lygnerns största tillflöde är Storån, som flyter ut i Lygnern nära Sätilla. Landskapet är flackt och ån meandrar och har bildat korvsjöar. Å- och sjöstränderna är täckta med ridåer av träd av mångahanda slag, till exempel al, sälg, gråvide, björk, rönn, brakved och ek. Skogen har en karaktär av sumpskog med en hög luftfuktighet. Under en lavexkursion 2015 hittades ett rikt bestånd av örslav *Hypotrachyna revoluta*. I litteraturen anses örslaven vara mer eller mindre bunden till al i ej alltför täta bestånd. Här fanns den på alla de trädslag som nämndes inledningsvis. Särskilt rikligt fanns den på rönn. Alla trädslagen är så kallade fattigbarksamhällen. Den höga luftfuktigheten tycks vara den avgörande faktorn för det rika beståndet av örslav.

Örslaven har en begränsad utbredning i Sverige. Den har en sydvästlig utbredning och kan betraktas som en oceanisk art. Det första fyndet i Skandinavien gjordes av Gunnar Degelius strax söder om Göteborg 1932. Att den skulle funnits i Sverige före detta datum i större mängder förefaller ganska osannolikt eftersom den då borde ha upptäckts av de duktiga lichenologer som var aktiva vid denna tidpunkt. Degelius skriver i sin doktorsavhandling (1935) ”In Skandinavien ist ein einziger Fundort dieser Flechte bekannt, nämlich beim Hof in Dorf Kärre in Mölndal in der Nähe von Göteborg in Schweden.” Degelius som

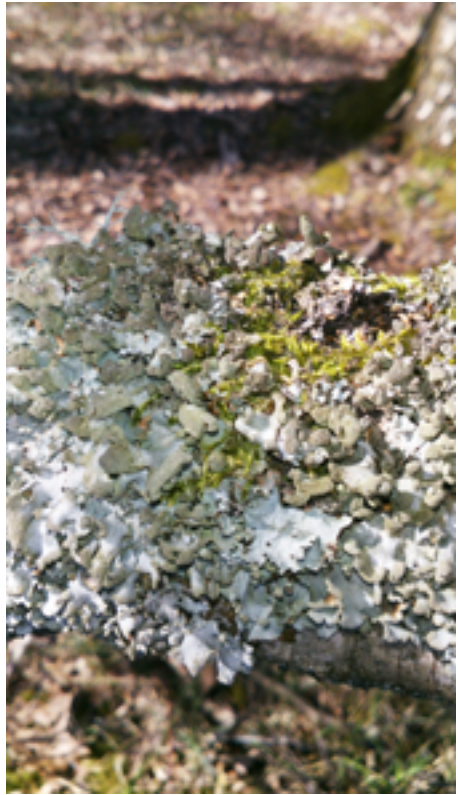
Skogen vid Storåns utlopp i Lygnern. Björk, rönn och al dominerar trädsnittet. Marken är sannolikt regelbundet översvämmad vid högvatten i Storån. Observera att stamdiametrarna är ganska små, vilket tyder på att skogen är ganska ung.

specialiserat sig på oceaniska lavar borde ha träffat på örslaven på lämpliga lokaler i sydvästra Sverige om den fanns här på den tid då han gjorde sina undersökningar. Man kan då anta att örslaven är en pionjärart som snabbt kan etablera sig och sprida sig till omgivningen om förhållandena är gynnsamma.

Dess utbredning har behandlats av Ove Almborn i "Distribution and Ecology of Some South Scandinavian Lichens" från år 1948. Här skriver han att den förekommer huvudsakligen på al. Almborn anger den från åtskilliga lokaler i Skåne och Halland. 1995 blev den rödlistad under kategorin akut hotad. Jennie Thronée angav fyra kända lokaler i Skåne 2006. I skrivande stund, 2016, är den praktiskt taget utdöd i Skåne. Dock finns den kvar på åtskilliga lokaler i Halland (Hultengren 1998 och Thronée 2006). Örslaven finns också på flera platser vid Rolfsås som är Lygnerns utlopp i sjöns västligaste ände (Thronée 2006).

Det finns för närvarande många rikliga förekomster i Halland. Alen tycks vara en viktig komponent i den biotop där örslaven växer. Man har föreslagit att den är en relativt konkurrenssvag art, som lätt konkurreras ut av arter vanliga på fattigbark till exempel skrynkellav *Parmelia sulcata*, blåslav *Hypogymnia physodes*, pukstockslav *H. tubulosa* och näverlav *Platismatia glauca* som den för övrigt lätt kan förväxlas med. Dessa tre sistnämnda arter är sorediösa liksom örslaven. Dock är soralens karaktär olika på alla dessa tre arter. Örslavens likhet med blåslav, skrynkellav och näverlav gör att man lätt kan förbise den där den förekommer mer sparsamt. Ett bra kännetecken är att örslaven innehåller gyrophorsyra som ger en rödfärgning med

Örslaven med sina karakteristiska soral i lobändarna. Loberna med soral blir inrullade (revoluta). Exemplet på bilden sitter på en horisontell klen björkgren. Observera att örslaven saknar skrynkellavens karakteristiska nätverk på lobyterna. Örslaven blir också rödfärgad av klorin (C + röd) eftersom den innehåller gyrophorsyra. Skrynkellaven, som den påminner om, saknar denna färgreaktion. Björken stod ungefär 20 meter från Lygnerns strand.

klorin medan de övriga förväxlingsarterna inte innehåller denna substans.

Ett argument för att konkurrensförhållandena är viktiga för örslaven är att den har dykt upp på nyplanterade

gatuträd i Göteborg. Den kan således betraktas som pionjärart i dessa miljöer. Örlaven är troligen importerad med träden som kommit från plantskolor i bland annat Tyskland. Den är inte särskilt känslig för luftföroreningar eftersom den var bland de första lavarna som återinvandrade i Storbritanniens lavöknar då luftföroreningarna sjönk för några decennier sedan. Den växer också på sten. Jag har sett den på gravstenar i södra England. Det kanske är dags att börja leta efter örlav på gravstenar i Göteborgstrakten.

Teorin att den är en pionjärart stärks av förhållandena vid Storåns utlopp. De plana områdena omkring den meandrande ån har för inte alltför länge sedan varit utnyttjade för slätter och skogen i dessa områden har vuxit upp efter att slättern har upphört i början av nittonhundratalet. Man kan dra en intressant parallell med hållaven *Menegazzia terebrata* som också kräver hög luftfuktighet och också

växer på fattigbark (al, björk) i myrar där luftfuktigheten är hög. Skillnaden mellan örlaven och hållaven är att hållaven uppenbarligen kräver en lång kontinuitet. Trots att hållaven också sprids med soresiediekorn är hållavens spridningsförmåga tydligen mycket mindre än örlavens. Hållaven finns också på lokalerna Risbohult och Klippans naturreservat vid Hindås, inte alltför långt ifrån Sätilla men miljön här präglas av ingen eller mycket liten påverkan av mänsklig aktivitet. Balansen mellan att vara en pionjärart och vara relativt konkurrenssvag kan vara förklaringen till örlavens fluktuerande utbredning. Örlaven är uppenbarligen också en relativt värmekrävande art och gynnas av milda vintrar. Hållaven har inte hittats vid Storåns utlopp i Lygnern även om luftfuktigheten borde vara tillräcklig. Det kan också noteras att hållaven inte befinner sig på gränsen till sitt utbredningsområde. Det finns förekomster av hållav långt norr

Glansfläck *Arthonia spadicea* på albark

över till exempel i Muddus nationalpark i Lappland. Den är också Gästriklands landskapslav.

Örlaven har varit rödlistad sedan 1995, men rödlistningen togs bort 2015, då man hade funnit ett flertal livskraftiga populationer i Halland. Örlaven är dock en värdefull signalart eftersom de lokaler där den växer har ett högt naturvärde. Man kan tycka att borttagningen av rödlistningen då är förhastad. Då den befinner sig vid gränsen av sitt utbredningsområde kan den kanske hastigt försvinna vid en klimatförsämring eller en förändring av biotopen, röjning etcetera. Intressantare följearter till örlaven vid Storån är möjlig skivlav *Buellia griseovirens* och glansfläck *Arthonia spadicea*. Speciellt möjlig skivlav förekommer ymnigt i det aktuella området. Glansfläck förekommer ofta på alarna i området.

För att komplicera det hela beskrev Krogh och Swinscow (1987) en mycket närstående art, mörk örlav *Hypotrachyna afrorevoluta* från Kenya. Den har visat sig förekomma även i Europa. Denna lav upptäcktes för första gången i Sverige av Hultengren med flera i en naturlig miljö 2011 på Skaftö i Bohuslän. Substratet var asp. Mörk örlav har sedan dess visat sig flerstädes på parkträd i Göteborg vid en inventering av Hammarström och Eklund (2013). Även örlav påträffades i denna undersökning på olika parkträd.

Ulf Larsson (Arvidsson m.fl. 2012) gjorde en sensationell upptäckt av ett antal parmeloida lavar på en parkeringsplats vid IKEA strax norr om Göteborg. Substratet var relativt nyplanterade avenbokar. Övriga lavar som ingick här var mörk örlav, västlig silverlav *Parmelina pastillifera*, mångfruktig silverlav *P. quercina*, praktsköldlav *Parmotrema perlatum*, daggig punktsköldlav *Puncte-*

lia jeckeri, punktsköldlav *P. subrudecta*, getlav *Flavoparmelia caperata* och liten getlav *F. soredians* vilka alla är sällsynta arter i sydvästra Sverige. Getlav hade fridlysts några år tidigare. Avenbokarna hade importerats från plantskolor i Tyskland. Dessa arter tycks trivas i Göteborgstrakten och kan säkerligen spridas till lämpliga lokaler i Västsverige till exempel till Storåns mynning vid Sätilla. Om vi väntar tillräckligt länge kan kanske också hållaven hitta dit. Det är viktigt att vi bibehåller träden vid Storån intakta och då kanske vi kan få se en invandring av dessa intressanta lavar på träden i Storåns mynningsområde.

Referenser

- Almborn O. (1948); Distribution of some south Scandinavian lichens. Bot. Not. Suppl. 1:2.
- Arvidsson L. Hultengren S. och Larsson U. (2012); Svensk Botanisk tidskrift; 106:5.
- Degelius G. (1935) Das ozeanische Element der Strauch und Laubflechtenflora von Skandinavien. Acta Phytogeogr. Suec. 7:1-411.
- Fritz Ö. och Hultengren S. (1998); Örlav, *Hypotrachyna revoluta*, funnen på ett stort antal nya lokaler i sydvästra Sverige; Svensk Botanisk tidskrift; 92:139.
- Hammarström O. och Eklund J.S. (2013); Inventering av naturvärden knutna till Stadsträd i Göteborgs kommun. Sällsynta parmeliacéer.
- Hultengren S., Malmqvist A. och Arvidsson L. (2011); Mörk örlav och praktsköldlav - två för Sverige nya oceaniska bladlavar; Svensk Botanisk tidskrift 105:1.
- Krog H. och Swinscow T.D.V. (1987); New species and new combinations in some parmeloid lichen genera, with special emphasis on east African taxa. Lichenologist 19: 420.
- Nolbrant P. (2008) Natur- och kulturmiljöinventering av Storåns dalgång
- Thronée J. (2006); Örlav *Hypotrachyna revoluta* – status och ekologi i Halland. Examensarbete i biologi. Lunds universitet.

Vitrapunkel tillbaka i Habo efter 132 år!

Gösta Börjeson (text och foto)

Dammgatan 10, 566 32 Habo, gosta.borjeson@telia.com

På nationaldagen fick jag en förfrågan om en okänd växt. Vad kunde det vara för något? Kom till nationaldagsfirandet i hembygdsparken så skall jag ha med mig ett insamlat exemplar, sa upphittaren Margareta Sterninger. Det visade sig vara vitrapunkel *Phyteuma spicatum* och eftersom den har en märklig historia från just Habo blev jag nyfiken och frågade efter fyndplatsen. Nästa dag åkte jag till Jäboruder på gränsen till Mullsjö. Den skulle växa på gårdsplanen, men jag kunde inte finna någon rapunkel där. Som tur var träffade jag gårdsägaren Anne Pagmar, som upplyste mig om att det fanns ytterligare en gård i

Jäboruder och visade mig vägen dit. Väl där fann vi snart vitrapunkeln vid ladugården. Bland ett tiotal exemplar fanns också ett mörkblått exemplar av blårapunkel *P nigrum*.

Vitrapunkel upptäcktes första gången i Sverige i Habo 1884 och fanns då i järnvägsparken (Hylander, N. *Prima loca*, 1971). I den lilla rest av parken som finns kvar finns den inte längre, trots att habomaskros, rödkämpar och vitfryle fortfarande har klarat sig där. Vi får hoppas att beståndet i Jäboruder får chansen till en mer långvarig vistelse hos oss.

Vitrapunkel *Phyteuma spicatum* och blårapunkel *P nigrum* i Jäboruder, Habo

En hårig och tigerrandig karminspinnarlarv

Stånds och karminspinnare

Aimon Niklasson (text och foto)

Trolltjärn 18, 43640 Askim, aimon@bahnhof.se

Den lite förnäma stockholmsdamen rynkade lätt på näsan när jag berättade att den vackra gula korgblommiga växt som sommarstugeområdets städpatrull just höll på att demolera heter stånds.

Någon som inte rynkar på näsan på grund av stånds är den mycket vackra karminspinnaren, som liksom stånds har en kustnära utbredning och ganska väl följer utbredningen av släktet *Senecio*. Dock är det inte så många fynd i Västergötland av denna släkting till fläckig glansspinnare och man kan undra varför. Åtminstone i

södra Västergötland är stånds relativt vanlig.

Stånds *Senecio jacobaea* beskrevs av Linné, såväl till släkte som till artepitet. Han lånade dock Plinius namn för motsvarande växt för ca 2000 år sedan och enligt Lid Norsk Flora 1994 så kommer släktnamnet av orden senex som betyder ”gammal, gammal gubbe”, ordstammen välkänd än idag i ordet senil. Artepitetet kommer däremot av Jakobsmäss (25 juli), vilket antyder att den blommar då. Ordet ”jacobaea” har dock enligt samma källa

använts redan av Brunfels 1536, så Linné hade liksom Evert Taube för vana att låna. Rudbeck ger första fynduppgiften för Sverige 1685 i *Hortus botanicus* så det är ingen sen invandrare och den lär väl inte bli invasiv heller! Numera, enligt Dyntaxa, skall växten heta *Jacobaea vulgaris*. Vi får väl se, vilket namn som håller stånd längst i framtiden, nu när det också finns genvägar att ta hänsyn till.

Arterna i släktet är giftiga och innehåller levertoxiska så kallade pyrrolizidin-alkaloider. Dessa anses vara speciellt giftiga för hästar som enligt vissa källor

Rejält aväten stånds

(Jordbruksverket) till och med skulle kunna dö av att äta hö innehållande dessa växter. De flesta djur äter dock inte av släktet i naturen då de smakar mycket illa.

Mendet finns ett undantag som ”bekräftat regeln” nämligen karminspinnarens larver. Denna insekt *Tyria jacobaeae*, även den namngiven av Linné, flyger tidigt på året och lägger sina ägg nästan enbart på släktet *Senecio*, främst stånds varav artepitetet. Det finns fler arter, varav i våra trakter, främst längs Göta älv, även vattenstånds *Senecio aquaticus* duger bra. Vill man se den flygande imagon får man således leta före ”sommarlovet” men sedan när det är dags att plocka smultronen så hittar man just på stånds de livliga till synes omätliga, men mättat gula, håriga och tigerrandiga larverna, som om de är flera på samma planta snart äter upp den helt. Jag lärde mig snart att om jag hittade larverna på sommaren så gick jag till samma ställe nästa vår och så då flög karminspinnare just där!

Stånds platsar således inte i salladen! Alkaloiden finns för övrigt i en del andra korgblommiga arter också som exempelvis tussilago och giftet förstörs inte vid torkning av växten. Karminspinnaren är ju intensivt röd när den faller ut vingarna vilket nog fungerar som en avskräckande mekanism i naturen och larverna lär förutom att smaka illa även vara giftiga på grund av alkaloiden, vilket tillsammans med den starkt gula färgen bidrar till att förbättra kampen för överlevnad i naturen. Kanske finns det en balans mellan hur mycket larvens enzymssystem kan bryta ner för att den skall överleva själv, men ändå konkurrera ut andra hungriga larver av andra arter.

Nykläckt karminspinnare håller på att "pumpa upp vingarna"

Varför finns det då så få uppgifter om karminspinnare från Västergötlands inland? Kan det vara så att man rensar bort stånds i jordbrukslandskapet för hästarna skull? Tål den inte det kallare vinterklimatet inne i landet? Den går i alla fall långt upp längs kusten på Sveriges östsida. Eller är det så enkelt så att den bara inte uppmärksammats? Troligen är den ökande och släktingen är en känd flyttare från söder. Det är ju inte bara monarken *Danaus plexippus* i USA som flyttar, även flera fjärilar som tistelfjäril *Vanessa cardui*, amiral *Vanessa atalanta* och gammalfly *Autographa gamma* flyttar regelbundet från bergen norr om Medelhavet. Till och med den lilla blomflugan *Episyrphus balteatus* som plötligt dyker upp i stor mängd mot slutet av sommaren är en långflyttare!

När jag under sommaren plockade smultron med ett av mina barnbarn, tre år, som växer upp i Londons innerstad så fick vi syn på en karminspinnarlarv och jag kunde ju inte låta bli att visa honom den. "Caterpillar!" visste han direkt att det var. Jovisst i hans rum kom jag då ihåg att det finns en bok med just det namnet! Sen såg vi i den lilla burken med förstoringsglas hur ett ståndsblad, under loppet av några timmar försvann och omvandlades till små svarta kulor i burken. När bladet var slut lämnade vi tillbaka den till naturen. Detta återgav mig något slags hopp om framtiden och visar väl tydligt hur viktigt det är att rita och berätta för barn!

Det finns förstås många liknande samspel i naturen att förundras över, inte bara för barn!

Ny massförekomst av odört

Börje Wernersson (text och foto)

Heljereds Byväg 13, 428 36 Kålleröd, borje.wernersson@gmail.com

Sommaren 2014 upptäckte jag en massförekomst av odört i Rörviken på Årnäs-halvön norr om Varberg (Åskloster). Uppskattningsvis blommade då ca 500 plantor av den mycket giftiga växten i vikens tångvall. Eftersom jag har ett fritidsboende på denna halvö, har jag regelbundet promenerat vid denna vik sedan 2001 och hade inte sett odört blomma där förrut.

När jag funderade på möjliga förklaringar till denna plötsliga massförekomst, slog det mig att en häftig storm (sannolikt från nordväst) vintern 2012-13 totalt förändrat strandens och ovanför liggande områdets utseende. Min hypotes blev att frön av den tvååriga odörten kommit in med havsvattnet i samband med den stormen och blommat två år senare. Odört är sedan tidigare

Odörtsbestånd i Rörviken

känd från Buahalvön som ligger just norr om Årnäshalvön. Kanske kom frön däri-från vid stormen?

Denna hypotes skulle innebära att den tvååriga odörten grodde, men blommade inte, sommaren 2013. Detta noterade jag inte då.

Tanken dök upp att detta kanske var en synkroniserad population av odört. Vid uppföljning sommaren 2015 fanns inga blommande plantor av odört i viken men gott om första årets blad. Detta stämde väl med att populationen kunde vara synkroniserad. När jag under denna sommar (2016) kontrollerat viken igen, finner jag en massförekomst av odört igen med ungefär samma numerär som sommaren 2014. Detta styrker övertygande (åtminstone för mig) att denna stora population av odört är *tidsmässigt synkroniserad* och att frön av odört verkar ha mycket god grobarhet på denna lokal.

Odört *Conium maculatum* är en sällsynt, flockblommig växt som förekommer i delar av Götaland, Svealand och sydligaste delen av norrlandskusten. Växten förekommer på alla kontinenter utom Antarktis. Odört växer i frisk-fuktig, närings-/kväverik mark (till exempel på tångvallar och gårdar) och de nedre bladen liknar de på hundkäx, men växten känns framför allt igen på att stjälken har rödlila fläckar längst ned på den blådaggiga stjälken.

Odört är en mycket giftig växt som innehåller nervgiftet koniin som har en liknande effekt som pilgiftet curare. Även odört har använts som pilgift vid jakt. När den 70-åriga filosofen Sokrates dömdes till döden 470 fKr för att ha spridit irrläror, drack han utan att tveka en bägare som innehöll en dödlig dos av odört. Hos

Odört

såväl människor som djur orsakar koniinj muskelparalys (muskelsvaghets) genom att det blockerar transmittorsubstansen acetylkolins livsviktiga effekt på muskulaturen.

Är du intresserad av att läsa mer om detta finns gott om information att söka på internet.

För att ytterligare bekräfta att odörtspopulation i Rörviken är tidsmässigt synkroniserad, tänker jag kolla upp denna vik de kommande två åren och då förväntar jag mig att inte se någon blomning nästa år men förnyad massblomning 2018.

Den som väntar får se!

Fackelkrisslan på frölundaslänten

Ingemar Jonasson (text och foto)

Berglärkan 55, 426 69 Västra Frölunda, ingemar@berglarkan.se

Jag körde förbi Frölunda centrum på Västerleden mot Mölndal. I ögonvrån såg jag på en slänt en ymnig blomning av något vitt och ett antal högresta växter med stora, mörkgula blommor.

Lite senare på dagen besökte jag platsen, som ligger cirka 200 meter sydsydväst om Frölunda kyrka. Redan på håll bestämde jag mig vid framkomsten för vilka växter det rörde sig om. Det vita var vildmorot, som fläckvis dominerade på en yta av ungefär 10 x 30 meter. Den gul-

blommiga växten var ålandsrot, en art som jag känner till väl från flera lokaler på Tjörn. Storleken, blomkorgarnas form och färg och bladen stämde väl överens med tjörnexemplarens utseende. De korta blomstjälkarna gjorde mig lite brydd, men det fanns även exemplar med långa stjälkar och luftig blomställning. Jag räknade till ungefär 30 exemplar, de flesta samlade i det övre, nordöstra hörnet av slänten.

Hela synen var vacker, nästan exotisk, och jag gissade att växterna antingen var

Fackelkrissla och vildmorot

Liten artrik grönyta vid Frölunda centrum

insådda eller rymlingar från den trädgårdskoloni jag visste fanns lite längre österut, på andra sidan kyrkan.

Jag tog några foton och bad också Aimon Niklasson sätta in ett av fotona på Botanik i Väst. Ganska omedelbart rättades mitt antagande att den gulblommiga växten var ålandsrot. Fackelkrissla *Inula racemosa*, var det rätta namnet, en art närstående ålandsrot, relativt sent inkommen i landet, där den har hittats på ett tjugotal platser. Jag ringde Erik Ljungstrand, som efter ett besök på slänten konstaterade att fackelkrissla var en riktig bestämning och att det verkade vara en spontan förekomst. De följearter som brukar förekomma vid insådd – från till exempel Vägverket – sänkades till exempel.

Jag blev naturligtvis lite skamsen över min felbestämning, men tröstades något

av en uppgift jag fann på Internet i en belgisk publikation, *Handbok för främmande arter i landet*, där det konstaterades att de båda arterna ålandsrot och fackelkrissla var mycket närbesläktade och att hybrider troligen förekom.

Vid ett förnyat besök på platsen tittade jag lite noggrannare på de båda växterna och antecknade följearterna på slänten, cirka 50. Grönytorna vid Frölunda centrum's stora väggrondeller förefaller mig något artrikare än genomsnittet på sådana ställen – se fotot ovan från en sådan liten grönyta. På några avsnitt av Västerleden, närmare Gnistängstunneln, förekommer också stora bestånd av den rödlistade stallörten.

Slänten med fackelkrissla och vildmorot avgränsas mot norr av en helt tät lövridå av framför allt sälg. Vid mitt förnyade be-

Stallörtsslänt

sök upptäckte jag en liten öppning i lövridån, ett ovalt fönster omkransat av snårvindans vita blommor. Genom fönstret avslöjades nu till min häpnad ett Shangri-La av små välskötta trädgårdsland med lysande, färgrika växter. Inte utan besvär lyckades jag att på omvägar ta mig in i detta blomsterparadis, som jag aldrig känt till. Det visade sig tillhöra en liten samling av kolonilotter och små gångar, staket, grindar, trädgårdsmöbler och trädgårdsland, omgärdat av skyddande buskar och träd, osynligt utifrån, mitt i en högurban omgivning av motorleder, köpcentra och parkeringsplatser. Möjligen, eller till och med troligen, får man söka fackelkrisslans ursprung i denna miljö. Kanske var slänten till och med tidigare en del av koloniområdet?

Kolonilotter innanför fackelkrisslelokalen

Att inte se träden för bara skog

Birgitta Herloff

Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, birgitta.herloff@gmail.com

Inte för att jag gör mycket på dagarna numera men jag blir ändå trött framåt kvällen och då tittar jag på allt möjligt på TV. Så var det en kväll i slutet av april då jag såg *Smartare än en femteklassare*. I programmet gäller det för en tävlande att mäta sina kunskaper med femteklassare. Den tävlande har tre ”fuskar” och får då hjälp av barnen och får sedan klara sig själv genom frågebatteriet (det brukar inte gå något vidare). Den här kvällen gällde en fråga ”årskurs 1: naturen”. En bild på lärk visades och den tävlande svarade tall efter mycken tvekan mellan gran och tall. Hjälpredan ”fusket” svarade gran. Av de övriga fyra barnen svarade tre tall och glädjande nog en lärkträd (visserligen med ett frågetecken efter). I de flesta andra frågeområden brukar barnen vara jätteduktiga. Men naturkunskap och i synnerhet botanik är inte precis högprioriterat i dagens skola.

Fredrik Sjöberg skriver i *Den utbrände kronofogden som fann lyckan* (2008) om biologisk analfabetism, ett uttryck som han själv myntat. ”Tro mig, det var ett misstag att rusta ner den del av skolans biologiundervisning som handlade om artkunskap. Visst, jag förstår att saken tycktes gammalmodig, att det evinnerliga draggländet med Krok-Almquists hundraåriga skolflora framstod som förlegat när biologin under 60- och 70-talet utvidgades till att omfatta allt möjligt mellan sexualundervisning och

miljökunskap. Antagligen finns det likaså en viss logik i att ekologi och annat under samma tidsepok trängde undan den systematiska zoologin och botaniken vid våra universitet och lärarhögskolor, men detta hindrar inte att vi nu, med facit i hand, kan se det hela som ett misstag. Artkunskapen är som ett språk. Kan man inte språket blir sammanhangen svåra att förstå. Dessutom tror jag att också det vi kallar naturkänsla i någon mån, och kanske mer än så, är en produkt av denna biologiska läskunnighet.”

I maj i år höll Bente Eriksen ett föredrag om växtblindhet i BFiG:s regi. Begreppet är myntat av två amerikanska forskare i pedagogik och innebär oförmåga att se eller uppmärksamma växter i sin omgivning. Växtligheten är en grön ridå där djur syns och gör saker. Det leder till oförmåga att förstå växternas viktiga roll i naturen.

Vi människor ägnar oss gärna åt att rangordna lite av varje. I skrivande stund rangordnas diverse idrottsmän i de olympiska spelen. Från Aristoteles och framåt (förmodligen ännu tidigare) har människor arrangerat ”varandets kedja” hierarkiskt i en kontinuerlig steg från det enklaste till det mest avancerade och högstående. Bente visade några sådana hierarkier. Ett exempel (från toppen till botten): Gud, änglar, kungar och drottningar, vanligt folk, djur, växter, döda ting. Ja, växterna kommer långt ner

i ranglistorna och människor vet generellt mindre om växter än om djur. Växterna uppfattas som en grön ridå och står inte ut färgmässigt om de inte blommar. Man ser inte träden för bara skog.

Skolan i dag tar upp stora frågor om ekologi och kretslopp. Byggstenarna känner man inte till. Bente deltar just nu i ett forskningsprojekt som syftar till att undersöka hur man kan utforma undervisningen för att kurerat människors växtblindhet.

”Om du inte känner till namnen försvinner också din kunskap om tingen” skrev Linné 1737 i *Critica botanica*.

Men nog kan man ana ett ökande intresse för naturkunskapen. Visst måste väl all nyutkommen bestämningslitteratur, Nationalnyckeln, alla landskapsfloror och trädgårdsintresset sprida ringar på vattnet.

I GP 2 maj i år finns ett citat ur Elin Unnes nya bok *Herbariet*: ”En av de coolaste grejerna med att bli odlingsintresserad är att det gröna brus som är naturen blir till klara, enskilda toner. Och för varje vild växt du lär känna förvandlas tonerna till en sång. Allt betyder något, allt har en plats, ett skäl.”

Gran och tall
Bilder ur C.A.M. Lindmans flora

Till slut kommer en liten historia som de flesta av er nog har hört förut men jag drar den ändå: den om skogvaktaren som hade en lapp i fickan som han då och då tog upp och tittade på. Arbetskamraterna var nyfikna på vad det stod på lappen och när skogvaktaren dog plockade de fram den och läste: gran korta barr, tall långa barr.

Manusstopp för Calluna (4) 2016

Manuskript till Calluna häfte 4, 2016 skall vara redaktionen tillhanda senast den 15 november. Mejla helst ditt manuskript som oformaterad wordfil, bilder i JPEG och tabeller i excel som bifogade filer till birgitta.herloff@gmail.com.

Postadress och telefon:

Birgitta Herloff, Skepparegången 6, 413 18 Göteborg. Tel 031 - 12 23 90.

Ring gärna i förväg och berätta vad du tänker skriva on.

Västergötlands Botaniska Förening säljer

Västergötlands flora, 743 sidor	200:-
Västergötlands flora, Supplement 1, 53 sidor	20:-
Västergötlands flora, Supplement 2, 32 sidor	20:-
Västergötlands Flora CD	50:-
Botanisk Västgötalitteratur, 63 sidor	50:-
Floran i Habo kommun, 256 sidor	150:-
Film: "Drakblommans backar" Sundh Miljö	150:-

Eventuell portokostnad tillkommer

Botaniska Föreningen i Göteborg säljer

Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar (Fries 1971), 453 sidor	100:-
En frisk och blomstrande perenn (Bernström 1989), 144 sidor	100:-
Medlemmar i BFiG kan köpa böckerna med medlemsrabatt för	75:-

Bohusranunkel och bågstarr på Koster (se sid. 6-9)

Foto: *Eva Andersson*

Innehåll

- 1 Börjeson, G. Ordföranden i VBF har ordet
- 2 BFiG:s program för perioden september 2016 – februari 2017
- 4 Exkursionsprogram för vegetationsperioden 2016 (del 3)
- 5 Herloff, B. Ett knippe lokalanknutna ”limerickar”
- 6 Lindqvist, B. Exkursion på Koster
- 10 Wall, S. Örlaven vid Storåns mynning i Lygnern
- 14 Börjeson, G. Vitrapunkel tillbaka i Habo efter 132 år!
- 15 Niklasson, A. Stånds och karminspinnare
- 18 Wernersson, B. Ny massförekomst av odört
- 20 Jonasson, I. Fackelkrisslan på frölundaslänten
- 23 Herloff, B. Att inte se träden för bara skog
- 25 Manusstopp för Calluna
- 25 Föreningarna säljer